

Jättäisimmekö sittenkään hyvästejä Humen giljotiinille

1. Aulis Aarnion oikeusteoria

Lakimiehen numerossa 7–8/2024 pohditaan kahdessa artikkelissa mielenkiintoisesti totutusta poikkeavalla tavalla oikeuden ontologiaa (Maija Aalto-Heinilä – Mirjami Paso: Faktapremissi ja normipremissi: dualismista kohti holistisempaa oikeudellisen argumentaation teoriaa, s. 912–934 ja Aleks Heiniä: Hyvästit ”Humen giljotiinille”: David Humen moraalifilosofia, oikeuden teoria ja käytäntö, s. 987–1012).

Molemmissa arvostellaan Aulis Aarnion esittämiä käsityksiä siitä, että oikeus kuuluisi ainoastaan pitämisen maailmaan. Viittaukset Aarnioon molemmissa artikkeleissa vaikuttavat hieman tarkoitushakuisilta. Niissä ei ole otettu huomioon Aarnion virkkeiden asiayhteyttä eikä sitä oikeusjärjestelmän kokonaisuutta, jonka osaksi hän laintulkinnan teoriaansa kehitti.

Molemmissa artikkeleissa viitataan melko lailla samoihin kohtiin Aarnion kirjoituksissa. Niissä Aarnio puolustaa lainopin eli oikeusdogmatiikan asemaa itsenäisenä tieteenalana. Sellaisena sillä ei ollut hänen mukaansa yhteyttä empiirisesti havaittavaan todellisuuteen. Säädöstekstien tulkitsija ei nimittäin voi tulostensa oikeellisuuden puolesta vedota totuuden korrespondenssiteoriaan, jossa edellytetään väitelauseen ja todellisuuden vastaavuutta.

Aulis Aarnio tuskin kuitenkaan tarkoitti, että hänen kehittelemänsä laintulkintaoppi olisi vain pitämistä eli osa sellaista oikeutta, jolla ei olisi mitään yhteyttä havaittavissa oleviin tosiasioihin. Laintulkintaopissaan hän tunnetusti edellytti perustuslain mukaisessa menettelyssä säädetyltä muodollisesti pätevältä oikeusjärjestykseltä, että sitä myös tosiasiallisen tehokkuuden merkityksessä noudatetaan. Tässä merkityksessä oikeuden voimassaolo on verifioitavissa ihmisten käyttäytymistä havainnoimalla ja korrespondenssin vaatimus täyttyy. Lisäksi hän sisällytti voimassaolokäsitteeseensä sen kolmanneksi ulottuvuudeksi arvoperusteisen hyväksyttävyyden.¹

* Aki Rasilainen, OTT, VTL, dosentti, Turun yliopisto; hovioikeudenneuvos, Itä-Suomen hovioikeus.

1. Esim. Aulis Aarnio, Oikeussäännösten tulkinnasta. Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. *Juridica* 1982, s. 36–60.

Toisaalta molempien artikkelien kirjoittajat ovat mielestäni aivan oikeassa siinä, että pitämisen ja olemisen maailmat eivät yleensä ainakaan oikeudessa ole erillisiä. Jos ihmiset noudattavat lakia eli käyttäytyvät niin kuin laissa on säädetty, nämä maailmat ovat yhtä ja vastaavat toisiaan. Silloin, kun näin ei tapahdu ja syntyy erimielisyys siitä, mikä on lainmukaista olemisen maailmassa, yhteiskunta tarvitsee sellaista oikeutta, joka myös kykenee vaikuttamaan tosiasioiden maailmassa ja tekemään siellä sellaisia muutoksia, että tämä maailmojen vastaavuus säilyy.

Oikeus ja oikeusnormit eivät kuitenkaan ole olemassa samalla tavalla kuin fyysinen maailma on. Oikeus on olemassa aivan omanlaisellaan tavalla voimassaolona. Siihen perustuu oikeuden velvoittavuus. Sellaisen oikeuden, joka ei vaikuta reaali maailmassa, tuskin voidaan sanoa olevan voimassa olevaa. Voimassaolo tarkoittaakin sananmukaisesti viime kädessä sitä, että oikeudella on tosiasiallisesti reaali maailmaa muuttavaa voimaa.

Yritän seuraavassa havainnollistaa totutusta vähemmän poikkeavalla tavalla käytännön esimerkin avulla, miten oikeuden voimassaolo ilmenee pitämisen ja olemisen maailmoissa, ja puolustaa Humen giljotiinin asemaa oikeuskulttuurissamme siitä huolimatta, että oikeudellisen pitämisen ja olemisen maailmat eivät yleensä ole erillisiä.

2. Oikeustosiseikka pitämisen ja olemisen maailmojen välisenä siltana²

Oikeudenkäynnissä tuomarin työpöydällä molemmat maailmat ovat samanlaisesti aina läsnä – tosiasioiden maailma todistelun kohteena tai riidattomina seikkoina ja pitämisen maailma lakeina ja oikeusohjeina. Laeissa säädetään tosiseikoista johtuvista oikeuksista. Esimerkiksi maakaarissa (540/1995, MK) kiinteistön ostajalle on säädetty oikeus saada muun muassa hinnanalennusta, jos kiinteistössä on laaturvirhe (MK 2:17). Todistelulla asianosainen pyrkii osoittamaan, että ne tosiseikat, joista laissa hänelle säädetyn oikeuden toteutuminen riippuu, ovat olemassa.

Oikeudet eivät ole olemassa olevia tosiasioita havainnoitavissa olevan fyysisen maailman tavalla. Laissa säädetty oikeudet ovat pitämisen universaali maailmaa, jossa oikeudet kuuluvat joko perusoikeuksien tavoin kaikille tai rajoitetummin lailla perustettujen ryhmien jäsenille, kuten maakaarissa kiinteistön ostajille. Kiinteistön laaturvirhe hinnanalennuksen edellytyksenä on puolestaan toteen

2. Kiitän tätä lukua koskevista arvokkaista kommentteista asessori Antti Santarantaa Itä-Suomen hovioikeudesta.

näytettävä oikeustositseikka, jonka olemassaolosta ostajan oikeuden toteutumisen tosiasiamailmassa riippuu.

Oikeustositseikkoja on laeissa useanlaisia. Ne eivät yleensä ole havaintomailman tapaisia puhtaita faktoja, vaan ne sisältävät arvostelmia, kuten maakaaren laatuvirhe, jossa jo virheen käsite kertoo, että kiinteistössä on jotain sellaista kielteistä, mitä kiinteistössä ei saa olla ja mitä ostajan ei tarvitse sietää.

Markku Helin on siviilioikeudessa erottanut eräinä esimerkkeinä oikeustositseikoista toisaalta tosiseikkojen pohjalta tehtävään kognitiiviseen päättelyyn ja toisaalta niiden arvottamiseen perustuvat seikastot.³ Edellisistä hän mainitsee esimerkkinä MK 2:17.1:n 5 kohdan, jonka mukaan kiinteistössä on laatuvirhe, jos se salaisen virheen vuoksi poikkeaa laadultaan merkittävästi siitä, mitä myydyn kaltaiselta kiinteistöltä voidaan kauppahinta ja muut olosuhteet huomioon ottaen perustellusti edellyttää. Kohdan soveltuminen edellyttää tuomarilta tiedollista päättelyä samalla kertaa usean erilaisen tosiseikan yhtäaikaisesta olemassaolosta.

Arvostelmaa edellyttävänä seikastona voidaan puolestaan mainita saman lainkohdan 3 kohta, jonka soveltajan tulee arvioida myyjän käyttäytymistä eli sitä, mitä myyjä on tiennyt tai mitä hänen piti tietää myymänsä kiinteistön ominaisuuksista.

Oikeustositseikat ovat pitämisen ja olemisen maailmojen välissä. Nekään eivät lähtökohtaisesti ole olemassa olevia tosiasioita, koska ne ovat oikeuksien tavoin lainsäädännöllä pitämisen universaalimaailmaan konstruoituja, mutta toisaalta ne voivat olla olemassa partikulaarisesti yksittäistapaus kerrallaan, jos reaali-mailman todistelu sellaisen olemassaolon tapaus kerrallaan osoittaa.

Oikeustositseikan olemassaolon toteaminen on kuitenkin erilaista kuin havaintomailman seikkojen olemassaolon toteaminen. Sitä on tarkasteltava samanaikaisesti sekä olemisen että pitämisen maailmasta käsin. Kuten Heinilän kirjoituksesta osuvasti ilmenee: ”Normi konkretisoidaan tosiasioden kautta ja tapauksen tosiasiat muodostetaan normien avulla.”⁴ Tuomarin työ on näiden maailmojen rajapinnassa elämistä.

Oikeustositseikan olemassaolon toteaminen ei voi siis tapahtua puhtaasti joko olemisen tai pitämisen maailmassa, vaan sen on tapahduttava samanaikaisesti molemmissa. Silloin oikeustositseikasta säädetyn lain voimassaolosta johtuu, että tuomarin pitää oikeustositseikan käsillä ollessa määrätä oikeudenkäynnissä vastaajaksi haastetun velvollisuudeksi tehdä laissa säädetty muutos tämän yksittäistapauksen reaali-mailmassa.

Pitämisen ja olemisen maailmat erkaantuvat silloin, kun se, minkä ei tosiasioden maailmassa pitänyt tapahtua – kuten virheellisen kiinteistön osuminen

3. Markku Helin, *Oikeustositseikoista siviilioikeudessa*. Juhlajulkaisu Juhani Wirilander 1935 – 30/11 – 2005. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2005, s. 47–57.

4. Aleksi Heinilä, *Hyvästit ”Humen giljotiinille”*: David Humen moraalifilosofia, oikeuden teoria ja käytäntö. *Lakimies* 7–8/2024, s. 987–1012, 1007.

kaupankohteeksi – kuitenkin tapahtui. Tällaisessa tilanteessa oikeustosisiikka rakentaa siltaa maailmojen väliin. Sen toteen näyttämällä tapahtunut voidaan ainakin kuvitella tapahtumattomaksi. Jos tuomari päättää ostajan näyttäneen kiinteistön virheelliseksi, hän kirjoittaa tuomiolauselman, jossa hän velvoittaa myyjän maksamaan ostajalle hinnanalennusta, jotta pitämisen ja tosiasioiden maailmat olisivat jälleen yhtä.

3. Abstraktit oikeudet ja konkreettiset velvollisuudet

Tuomari siis konkretisoi tuomiolauselmassaan pitämisen maailmaan kuuluvan ostajan abstraktin oikeuden toteuttamiseksi myyjän velvollisuuden käyttäytyä sellaisella tavalla, joka toteuttaa tämän oikeuden myös tosiasioiden maailmassa. Kun myyjä velvollisuutensa mukaisesti maksaa hinnanalennuksen joko vapaaehtoisesti tai viranomaistoimin, tämä on kaikkien havaittavissa oleva tosiseikka olemisen maailmassa.

Oikeudet ovat universaaleja ja abstrakteja pitämisen maailman ilmiöitä, kuten tiedämme erilaisista oikeuksien julistuksista. Niitä ovat etenkin Ranskan vallankumouksen ihmisoikeuksien julistus ja sen jälkeen sitä jäljittelevät julistukset, kuten kaikkia kansakuntia YK:ssa tai vain Eurooppaa ja sen eri kansallisvaltioita koskevat ihmis- ja perusoikeuksien julistukset. Näillä oikeuksien julistuksilla taataan lainalainen vapaus kaikille päästä julistuksissa yksilöityihin oikeuksiin.

Siksi kiinteistönvaihdannankin vapaudesta johtuu, että myös ostajan oikeudet ovat abstrakteja eli ne kuuluvat kaikille, jotka ovat tehneet kiinteistönkaupan ostajina. Tällaiset oikeudet kuitenkin jäisivät abstrakteiksi julistuksiksi, ellei tähän oikeutettuun subjettiin nähden tosiasioiden maailmassa olisi jotakuta toista subjektia, jonka velvollisuuden mukaisesta käyttäytymisestä oikeuden toteutuminen riippuu. Oikeuksia voimme nimittäin saada vain velvoittamalla muita. Näin totesi Suomen valtiosääntöoikeuden perustaja Robert Hermanson jo väitöskirjassaan vuodelta 1881. Hänen mukaansa lainsäätäjän tavalla puhua jollekin kuuluvista oikeuksista ei ole mitään sellaista itsenäistä oikeudellista merkitystä, jota ei voisi palauttaa velvoittavaksi oikeuslauseeksi.⁵ Tosiasioiden maailmassa oikeudet johtuvat velvollisuuksista, vaikka pitämisen maailmassa näyttäisi olevan päinvastoin.

Oikeudet ovat siis oikeudellisessa sääntelyssä abstrakteja ja universaalisia pitämisen maailmassa, kun taas velvollisuudet ovat konkreettisia ja partikulaarisia olemisen maailmassa. Velvollisuuksien partikulaarisuus johtuu oikeus-

5. Robert Hermanson, Om lagstiftningen, dess begrepp och förhållande till öfriga statliga funktioner. Helsingfors 1881, s. 79–97.

tosiseikan partikulaarisuudesta. Koska oikeustosiseikkojen olemassaolo on tapauskohtaista, myös oikeuksia toteuttavia velvollisuuksia voidaan vahvistaa vain tapaus kerrallaan.

4. Humen giljotiinin poliittinen ja valtiosääntöinen merkitys

Alexi Heinilä kyseenalaistaa Humen giljotiinina tunnettua päättelysääntöä siksi, että olemassa olevasta tosiasiaista ei saa johtaa normia eikä normatiivisia asiantiloja, koska olemisen ja pitämisen maailmat ovat erillisiä. Hän perustelee kritiikkiään sillä, että Hume ei itse tarkoittanut kuilun olemisen ja pitämisen välillä olevan ylittämätön.

Edellä olevasta ilmenee, että oikeudellisessa sääntelyssä konstruoidaan tosiseikkoja, joista johtuu jollekulle oikeuksia, ja oikeudellisessa ratkaisussa tällaisesta toteen näytetystä oikeustosiseikasta seuraa jollekulle toiselle velvollisuus, jonka mukaisesti käyttäytymällä toisen oikeudesta tulee todellinen. Koska oikeudellisen velvollisuuden synnyttävä tosiseikka ei ole mikä tahansa tosiseikka vaan laissa kuvattu oikeustosiseikka, tällainen johtaminen olemisesta pitämiseen oikeudellisen viitekehyksen sisällä ei ole Humen giljotiinin pätevyyden kannalta ongelmallista. Tuomari siis saa ylittää kuilun olemisesta pitämiseen aina lakia soveltaessaan.

Kysymys on nyt siitä, olisiko muunkinlaisille tosiseikoille kuin laissa säädettyille oikeustosiseikoille annettava vastaavanlainen kyky synnyttää oikeusvaikutuksia reaali maailmassa. Tähän sisältyy sellaisia poliittisia ja valtiosääntöisiä implikaatioita, jotka kehottavat varovaisuuteen Humen giljotiinin aseman horjuttamisessa oikeuskulttuurissamme.

Humen giljotiinilla on politiikan aatehistoriassa ollut keskeinen merkitys poliittisen liberalismien synnyssä konservatismiin vastavoimaksi. Sillä voitiin tähdentää, ettei ole välttämätöntä tyytyä olemassa oleviin yhteiskunnallisiin oloihin. Nykyisin se on osa mitä tahansa uudistuksiin tähtääviä poliittisia liikkeitä kehoittaessaan olevien olojen muuttamiseen sellaisten olemassaoloa kyseenalaistamalla, koska siitä, miten asiat ovat, ei johdu, että niin niiden myös pitää aina olla.

Ranskan vallankumouksesta lähtien yhteiskunnan muuttamisen ainoana legitimiä keinona on pidetty säätämällä uudistuksista lakeja valtiosääntöisesti järjestetyssä kansanvaltaisessa lainsäädäntöelimestä. Sille, että oikeusvaikutuksia voi syntyä vain lailla säädetyistä tosiseikoista, on hyvät perusteet. Se turvaa perustuslailla perustetun oikeusvaltion pysyvyyttä.

Jos nyt Heinilän ehdottamalla tavalla tosiasioiden ja arvojen välillä ei olisi eroa ja jos asia ei ole arvokas sen vuoksi, että ihmiset pitävät sitä arvokkaana vaan asian arvokkuus ihmisille voi itsessään olla tosiasia, tämä tarkoittaisi, että

arvot voivat olla tosiasioita ja tosiasiat arvoja. Tällaisia tosiasian aseman saaneita arvoja ei voida kyseenalaistaa eikä niistä voida käydä keskustelua eikä niiden arvokkuudesta voida äänestää demokraattisessa päätöksenteossa säätämällä ne laiksi, koska tällaiset arvot tosiasioina eivät vaadi arvokkuudestaan johdetun velvoittavuutensa tueksi oikeustositseikan asemaa lainsäädännössä. Niiden olemassaolo on paljon pysyvämpää laatua. Ne ovat perustuslakiakin pysyvämpiä. Tällaisten ihmisille pysyvästi arvokkaiden tosiasioiden alkuperä on uskonnossa ja yhteiskunnan moraalisisessa traditiossa.

Keskiaikainen luonnonoikeus tekee siis jälleen tulemistaan. Vaikka Yhdysvalloissa perustuslaki on ollut eurooppalaisiin verrokkeihinsa nähden erittäin pysyvä, konservatiiviset oikeusteoreetikot eivät siellä perustuslakia tulkittessaan enää tyydy siihen, mitä perustuslainsäätäjät ovat perustuslakia säätäessään tarkoittaneet. He etsivät mielestään objektiivisempaa ja moraalisempaa tukea perustuslain taustalla olevista yhteisen hyvän periaatteista (common good constitutionalism). Perustuslain tarkoituksena ei ole suojata vapautta vaan edistää hyvää hallintoa (promote good rule).

Suuntauksen huomattavimman edustajan, Harvardin yliopiston valtiosääntöoikeuden professorin Adrian Vermeulen, mukaan olisi tunnustettava, että ”kaikki lainsäädäntö välttämättä perustuu johonkin todelliseen käsitykseen moraalista ja että moraalien edistäminen on valtiovallan ydintä ja hyväksyttävä tarkoitus”.⁶ Lakia sovellettaessa on etsittävä sitä yhteisen hyvän tarkoituserää, josta se on ilmaus. Yhteisen hyvän periaatteita ei tarvitse välttämättä kytkeä lain kirjaimeen. Ne voidaan perustaa perustuslaillisen järjestyksen yleiseen rakenteeseen tai hallinnon luontoon ja tarkoitukseen. Myös yksilölle säädettyjen oikeuksien pätevyys riippuu siitä, miten ne edistävät yksilön oman hyvinvoinnin asemesta yhteisön yleistä hyvinvointia.⁷

Eräissä tilanteissa olemisen ja pitämisen välisen kuilun ylittäminen laissa säädetystä riippumatta on välttämätöntä tehdä mahdolliseksi. Kun onnistunut vallankumous yhteiskunnassa suistaa vallasta legitimitteettinsä menettäneen valtiojärjestyksen ja lakkauttaa sen myötä perustuslain voimassaolon säätämällä tilalle uuden perustuslain noudattamatta sitä, mitä vanha omasta muuttamisestaan sääti, kysymys on sellaisesta tosiasiallisesta muutoksesta reaalimaailmassa, jolla voi olla sitovia oikeusvaikutuksia (Die normativen Kraft des Faktischen).

Tällaiset oikeudellisen jatkuvuuden katkositilanteet eivät ole valtiosääntöhistoriassa aivan tavattomia. Silloin uuden valtiojärjestyksen velvoittavuus on kytkettävä oikeuden ulkoiseen tosiasialliseen tapahtumienkulkuun. Oikeutta luova tosiasia on silloin yleensä vallan siirtyminen sellaisessa menettelyssä tai

6. Adrian Vermeule, Beyond Originalism. The Atlantic 31.3.2020 osoitteessa <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/common-good-constitutionalism/609037/> (vierailtu 5.1.2025).

7. Ks. Daniel Bergström, Gäller naturrätten även i Sverige. Från den amerikanska rättsfilosofiska debatten. Svensk Juristtidning 5–6/2024, s. 450–466 ja Vermeule 2020.

uuden valtiojärjestyksen sellaisessa sisällössä, jota pidetään arvokkaana. Näin on esimerkiksi silloin, kun uusi demokraattinen perustuslaki säädetään esimerkiksi perustuslakia säätävässä kansalliskokouksessa kansansuverenisuuden periaatetta noudattaen. Vain poikkeuksellisesti se voi olla itsessään vallan haltuunotossa.⁸ Kysymys on siitä, tulisiko tällaisten katkosten olla poikkeuksellisia tilanteita vai olisiko alennettava kynnyistä, milloin tosiasiat itsessään voivat luoda oikeutta.

Kuten edellä on jo todettu, olemisen ja oikeudellisen pitämisen maailmat ovat yhteiskunnassa normaalioloissa yhtä. Niiden laajamittainen erkaantuminen tapahtuu yleensä silloin, kun yhteiskunta kohtaa odottamattoman kriisin. Vermeulelle ajankohtaisen virikkeen manifestille yhteisestä hyvästä perustuslakia tärkeämpänä periaatteena antoi koronapandemia. Kurommeko tämän eron tällaisissa tilanteissa umpeen antamalla normatiivista merkitystä sellaisille tosiasioille, joiden normatiivisesta arvokkuudesta ei voida eikä tarvitse keskustella tai äänestää?

Heinilä on ehdottanut kuilun ylitettäväksi sellaisilla tosiasian aseman saaneilla arvoilla kuin ihmisten tarpeet, halut ja onnellisuus. Nämä kuten Vermeulen ehdottama yhteinen hyvä ovat yhtäältä lähtökohtaisessa ylevyydessään varmastikin useimpien ihmisten hyväksyttävissä heti jopa ilman keskustelua, mutta toisaalta ne ovat epämääräisyydessään ja hämäryydessään kyvyttömiä tehtäväänsä, koska ihmiset asiaa tarkemmin ajateltuaan epäilemättä antavat niille aivan toisistaan poikkeavia sisältöjä. Tähän asti konservatiivinen oikeusteoreetikko ei asioiden kulkua tietenkään päästä, koska se tietäisi kaaosta. Siksi hän joutuu selittämään nämä hyveet tosiasioiksi, jotka voivat saada vain sellaisen sisällön, jonka hyvän hallinnon auktoriteetti katsoo niille parhaaksi itse antaa.

Toiseksi vaihtoehdoksi jää, että annamme normatiivista merkitystä vain sellaisille tosiasioille, joiden arvokkuudesta ennen tosiasian tapahtumista tai heti sen jälkeen on voitu käydä demokraattisessa menettelyssä keskustelu ja päätöksenteko.

5. Humeen giljotiini kulttuuriperinnössämme

Hume käsitteli olemista ja pitämistä moraalifilosofiassa vuonna 1739 julkaisemansa teoksensa *A Treatise of Human Nature* aivan muutamilla ohimennen ja melkein puolihuolimattomasti kirjoitetuilla riveillä. En epäile lainkaan Heinilän väitettä siitä, että Hume ei niillä ollut tarkoittanut paljoakaan sitä, mil-

8. Ks. Antero Jyränki, *Lakien laki. Perustuslaki ja sen sitovuus eurooppalaisessa ja pohjoisamerikkalaisessa oikeusajattelussa suurten vallankumousten kaudelta toiseen maailmansotaan.* Lakimiesliiton Kustannus 1989, s. 345.

laisia merkityksiä tieteen, oikeuden ja politiikan aatehistoriassa nuo rivit ovat myöhemmin saaneet. Näin mikä tahansa merkitykselliseksi kasvava kirjallinen kulttuuriperintö tapaa muodostuakin.

David Humea ei tunnisteta klassikoksi siitä, mitä hän on tekstillään mahdollisesti itse tarkoittanut, vaan siitä, millä tavalla nuo rivit ovat myöhemmin puhutelleet eri aikojen ja alojen oppineita lukijoita ja saaneet heidät antamaan niille uusia merkityksiä ja sovellutuksia omissa kirjoituksissaan. Tästä lähes 300 vuotta jatkuneesta lukemisen ja kirjoittamisen vuorovaikutuksesta on syntynyt omaan aikaamme ulottuva Humen sanojen vaikutushistoria.

Koska omassa ajassamme olemme tottuneet pitämään olemisen ja pitämisen maailmat erillään politiikassa ja yhdessä oikeudessa, tarvitsemme Humen kaltaisia klassikoita kertomaan meille sen, mistä asti olemme näin ajatelleet. Tätä Humen sanojen yhteisöllistä vaikutusta oman aikamme yhteiskunnassa perustuslaillisen oikeusvaltion pysyvyyden takaajana ei voi muuttaa eikä horjuttaa enää se, mitä Hume itse niillä mahdollisesti tarkoitti. Sillä voi olla vain akateemista merkitystä.

Tästä kertovat kansallisfilosofimme J. V. Snellmanin mietteet vuodelta 1836 Leibnizin filosofian historiallisesta merkityksestä: ”Edelleen jokaisen aikakauden sivistys on sitä, että yhä enemmän selitetään sitä, minkä aikaisemmat polvet ovat jättäneet jälkeensä. Lopulta ei enää kysytä mitä kirjoittaja on tarkoittanut niillä ja niillä sanoillaan, vaan millä tavalla meidän pitäisi ymmärtää kirjoittajan sanat.”⁹

Tässä Snellmanin ajatuksessa on jälleen yksi Humen giljotiinin sovellutuksista. Siitä, mitä historian toimija sanoillaan tarkoitti, ei voi seurata se, että kaikkien seuraavien lukijasukupolvien olisi ymmärrettävä ne edelleen samalla tavalla. Jos niin olisi, mitään kehitystä eikä muutosta historiassa tapahtuisi eikä niin ollen olisi mitään kirjallista historiaakaan tutkittavana.¹⁰ Tosin se näyttää olevan luonnonoikeusteoreetikkojen tarkoituskin. Heidän käsityksissään keskiaikaisten kirjoitusten jälkeen ei näytä mitään tärkeää kirjoitetunkaan.

9. Snellman, Johan Vilhelm, Kootut teokset I. Huhtikuu 1826 – syyskuu 1839. Opetusministeriö 2000, s. 210.

10. Tarkemmin vaikutushistoriasta ja historiallisen tekstin yhteisöllisestä merkityksellisyydestä toimijan itse sille antaman merkityksen edellytyksenä ks. Aki Rasilainen, Porvoon valtiopäivien poiskirjoitettu historia – Miten Venäjän keisarit suhtautuivat Suomen valtiolliseen autonomiaan. Warelia 2024, s. 39–48, 288–294, 404–415.